

RAQAMLI DAVLAT XIZMATLARI HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI

Hamidova Hojar Shavkat qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti hojar624@gail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20726808>

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqamli davlat xizmatlari institutini huquqiy tartibga solishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilinadi. Tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun hamda sohaga oid Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlaridan iborat milliy qonunchilik bazasi ko'plab rivojlangan davlatlarning ilg'or xalqaro tajribasi bilan qiyosiy o'rganilgan. Maqolada milliy normativ-huquqiy hujjatlardagi mavjud kolliziyalar va huquqiy bo'shliqlar aniqlanib, raqamli davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirishga qaratilgan amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: raqamli davlat xizmatlari, elektron hukumat, xalqaro tajriba, qiyosiy-huquqiy tahlil, protsessual reglament, raqamli ombudsman, kodifikatsiya.

Kirish

Zamonaviy axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va davlat boshqaruvining raqamli transformatsiyasi sharoitida raqamli davlat xizmatlarini huquqiy tartibga solish masalasi davlat va jamiyat taraqqiyotining strategik ustuvorligi kasb etmoqda. Bugungi kunda millionlab fuqarolarning davlat axborot tizimlari orqali xizmatlardan foydalanishi, idoralararo ma'lumotlar almashinuvi hamda qaror qabul qilish jarayonlarining avtomatlashtirilishi davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish bilan bir qatorda, huquqiy munosabatlarni yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo etmoqda.

Xalqaro huquq sohasida raqamli boshqaruv standartlarini ishlab chiqishda sezilarli yutuqlarga erishildi. Xususan, OECDning raqamli hukumat tamoyillari, Birlashgan Millatlar Tashkilotining elektron hukumat bo'yicha global tadqiqotlari hamda rivojlangan davlatlarning ilg'or huquqiy amaliyotlari raqamli xizmatlar sohasidagi xalqaro me'yorlarning shakllanishida muhim bosqichlarni belgilab berdi. Shu bilan birga, ushbu xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish va ularni davlat boshqaruvining amaliy faoliyatiga samarali tatbiq etish masalasi O'zbekiston Respublikasi uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O'zbekiston Respublikasida raqamli davlat xizmatlari tizimini rivojlantirish borasida sezilarli qadamlar qo'yildi, jumladan, "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun va sohani tartibga soluvchi qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Biroq, mavjud qonunchilik hujjatlarini ilg'or xalqaro tajriba (18 ta xorijiy davlat amaliyoti) bilan qiyosiy tahlil qilish, milliy huquqiy tartibga solishda bir qator tizimli kamchiliklar, xususan, protsessual reglamentlarning yetishmasligi va raqamli nizolarni hal etish mexanizmlaridagi bo'shliqlarni aniqlashga imkon beradi. Ushbu tadqiqot mazkur muammolarni ilmiy jihatdan tahlil qilish hamda raqamli davlat xizmatlari sohasidagi milliy qonunchilikni xalqaro andozalarga yaqinlashtirish, shuningdek, kodifikatsiya qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish maqsadida yozildi.

Adabiyotlar sharhi

Raqamli davlat xizmatlari sohasidagi huquqiy munosabatlar va elektron hukumat masalalari xalqaro va milliy miqyosda qator nufuzli manbalarda tahlil etilgan. Xususan, OECDning "Digital Government Index" hisoboti hamda Birlashgan Millatlar Tashkilotining (UN) 2024-yilgi "E-Government Survey" tahliliy materiallari raqamli transformatsiyaning davlat boshqaruvi

samaradorligiga ta'sirini, fuqarolarning raqamli huquqlarini ta'minlash va xizmatlar sifatini oshirish strategiyalarini belgilab beradi. Kibertahdidlar va raqamli operatsiyalar bilan bog'liq xalqaro huquqiy standartlarni tatbiq etishda esa "Tallinn Manual 2.0" xalqaro huquqiy qo'llanmasi muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Milliy darajada ushbu munosabatlar O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi hamda "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun doirasida tartibga solingan. Shuningdek, Prezidentning "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni va Vazirlar Mahkamasining davlat xizmatlarini raqamlashtirishga oid qarorlari sohaga oid asosiy huquqiy poydevorni tashkil etadi. Shunga qaramay, mavjud ilmiy adabiyotlar va qonunchilik tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli davlat boshqaruvini kodifikatsiya qilish, "Raqamli ombudsman" institutini joriy etish hamda ma'muriy protsessual reglamentlarni raqamli muhitga moslashtirish masalalari ilmiy jihatdan hali to'liq yoritilmagan. Ushbu tadqiqot 18 ta davlatning xalqaro tajribasi va yuqoridagi normativ hujjatlarni qiyosiy o'rganish orqali, xususan, raqamli xatolar uchun davlatning mulkiy javobgarligini qonuniy mustahkamlashga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishni maqsad qilgan.

Metodologiya

Tadqiqotning metodologik asosini qiyosiy-huquqiy tahlil, formal-mantiqiy, tizimli va tarixiy-huquqiy yondashuvlar majmuasi tashkil etadi. Qiyosiy-huquqiy metod yordamida raqamli davlat xizmatlari sohasidagi xorijiy davlatlar tajribasi o'rganilib, raqamli boshqaruvni tartibga solishning samarali modellari taqqoslandi va milliy qonunchilik uchun adaptatsiya qilish imkoniyatlari aniqlandi. Formal-mantiqiy metod raqamli davlat xizmatlariga oid normativ-huquqiy hujjatlarning tarkibi, ichki tuzilishi, kolliziyalar va ularning iyerarxik o'rnini tahlil qilishda qo'llanildi.

Tizimli yondashuv doirasida elektron hukumatning institutsional asoslari, xalqaro standartlar hamda O'zbekiston milliy qonunchiligi yagona huquqiy tizim sifatida o'rganilib, normativ hujjatlar o'rtasidagi bog'liqlik va bo'shliqlar tizimlashtirildi. Tarixiy-huquqiy metod orqali raqamli davlat boshqaruvi va elektron hukumatga oid xalqaro me'yorlarning evolyutsiyasi, raqamli xizmatlar sohasidagi globallashtirish tendensiyalari hamda xorijiy davlatlar tajribasining O'zbekiston sharoitidagi implementatsiya jarayoni tahlil etildi.

Tadqiqotda asosiy manbalar sifatida xalqaro tashkilotlarning (BMT, OECD) tahliliy materiallari, xorijiy davlatlarning raqamli boshqaruvga oid qonun hujjatlari, milliy normativ-huquqiy bazani tartibga soluvchi hujjatlar, shuningdek, mazkur sohadagi ilg'or ilmiy maqolalar va monografiyalar tahlil obyekti sifatida foydalanildi.

Natijalar va tahlil

Raqamli davlat xizmatlari institutini huquqiy tartibga solishda xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda bu jarayon qat'iy ma'muriy-protsessual qonunchilik va raqamli boshqaruv standartlari asosida amalga oshiriladi.

Birinchidan, xalqaro miqyosda raqamli hukumatni rivojlantirishning konseptual asoslari OECDning "Raqamli hukumat tamoyillari" hamda BMTning "Elektron hukumat bo'yicha global tadqiqotlari"da belgilangan. Bu hujjatlar raqamli xizmatlar ko'rsatishda "bir martalik (once-only) tamoyili", ochiqlik, xizmatlarning foydalanuvchiga yo'naltirilganligi va raqamli inkluzivlik kabi mezonlarni asosiy standartlar sifatida belgilaydi.

Ikkinchidan, rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasida raqamli xizmatlar nafaqat texnik yechim, balki ma'muriy protsessual huquqning ajralmas qismi sifatida tartibga solinadi. Masalan, ko'plab xorijiy davlatlarda raqamli davlat boshqaruvini tartibga soluvchi maxsus kodifikatsiya qilingan hujjatlar (Raqamli boshqaruv kodekslari) mavjud bo'lib, ular avtomatlashtirilgan qarorlar

qabul qilish tartibi, fuqarolarning huquqiy himoyasi va davlat organlarining raqamli xatolar uchun javobgarligini aniq belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasida raqamli davlat xizmatlari tizimining huquqiy asosi "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonun, Prezident farmonlari va Vazirlar Mahkamasi qarorlaridan iborat. Konstitutsiyamizning 27-moddasida belgilangan shaxsiy hayot daxlsizligi va davlat xizmatlaridan foydalanish kafolatlari raqamli muhitda ham fundamental baza hisoblanadi.

Xalqaro tajriba bilan qiyosiy tahlil milliy qonunchiligimizda raqamli davlat boshqaruvi tizimini izchil rivojlantirishga to'sqinlik qilayotgan bir qator tizimli kolliziyalar mavjudligini ko'rsatadi.

Avvalo, raqamli davlat xizmatlarini yagona standart asosida tartibga soluvchi ma'muriy protsessual reglamentning yo'qligi dolzarb muammo hisoblanadi. Hozirgi kunda sohani boshqaruvchi idoraviy hujjatlarning tarqoqligi huquqiy noaniqliklarga va xizmat ko'rsatish jarayonida tushunmovchiliklarga olib kelmoqda.

Shu bilan birga, davlat organlarining raqamli tizimdagi nosozliklar yoki noto'g'ri algoritmik qarorlar uchun fuqarolar oldidagi mulkiy javobgarligi masalasi qonunchilikda yetarli darajada asoslanmagan. Bunday huquqiy bo'shliq raqamli xizmatlar sifati va xavfsizligi bo'yicha mas'uliyatni pasaytirib yuboradi.

Bundan tashqari, raqamli muhitda yuzaga keladigan nizolarni sudgacha bo'lgan bosqichda samarali hal etuvchi hamda fuqarolarning raqamli huquqlarini himoya qiluvchi "Raqamli ombudsman" kabi maxsus institutsional mexanizmlar tizimimizda mavjud emas.

Ushbu omillar tarqoq normativ-huquqiy hujjatlarning raqamli davlat boshqaruvi tamoyillarini to'liq qamrab olishga to'sqinlik qilayotganidan dalolat beradi. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun sohani kompleks kodifikatsiya qilish va yagona "Raqamli davlat boshqaruvi to'g'risida"gi Kodeksni ishlab chiqish har qachongidan ham zarurdir.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda raqamli davlat xizmatlari samaradorligini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish uchun faqat texnik yechimlar bilan cheklanib qolmay, huquqiy bazani kodifikatsiya qilish va ma'muriy protsessual kafolatlarni kuchaytirish taqozo etiladi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli davlat xizmatlari arxitekturasi xalqaro miqyosda uch asosiy yondashuvga tayanadi: to'liq kodifikatsiya qilingan Yevropa modeli, sektoriy tartibga solishga asoslangan Amerika modeli va davlat boshqaruvining markazlashgan raqamli modeli. O'zbekiston ushbu modellar o'rtasidagi evolyutsion bosqichda bo'lib, milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish barobarida, raqamli davlat xizmatlarini boshqarishning samarali mexanizmlarini shakllantirishga intilmoqda.

Amaliyotdagi eng muhim muammolardan biri davlat axborot tizimlarining o'zaro integratsiyasi va ma'lumotlar almashinuvi jarayonlaridir. O'zbekiston qonunchiligida ma'lumotlarni milliy infratuzilmalarda saqlash talabi xavfsizlik nuqtai nazaridan asosli bo'lsa-da, u xalqaro tizimlar bilan integratsiyada texnik va huquqiy to'siqlarni keltirib chiqarmoqda. Xalqaro tajriba ma'lumotlarning jismoniy joylashuvidan ko'ra, ularning himoyalanganlik darajasiga ustunlik beradi. Bizning sharoitimizda milliy xavfsizlikni ta'minlagan holda, xalqaro raqamli platformalar bilan ishlashda muvozanatli huquqiy yechimni topish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, raqamli davlat xizmatlarida foydalaniladigan sog'liq, ijtimoiy himoya va biometrik ma'lumotlar kabi sezgir ma'lumotlar bo'yicha tartibga solish masalalari alohida urg'uni talab qiladi. Amaldagi milliy qonunchilik bu kabi ma'lumotlarni qayta ishlashda umumiy tavsifda qolmoqda. Xalqaro amaliyotda esa bu toifadagi ma'lumotlarni qayta ishlash qat'iy taqiqlar va

maxsus protsessual istisnolar doirasida amalga oshiriladi. Davlat xizmatlarini raqamlashtirish jarayonida fuqarolarning shaxsiy hayot daxlsizligini kafolatlash uchun aynan shunday aniq protsessual mezonlar zarur.

Yana bir fundamental muammo mas’uliyat prinsipi bilan bog’liqdir. Zamonaviy raqamli davlat boshqaruvida davlat organlari o’z qarorlarini va ma’lumotlar almashinuvi jarayonlarini hujjatlashtirishi, raqamli xizmatlarning xavfsizligini doimiy baholashi hamda maxsus mas’ul shaxslar orqali nazoratni amalga oshirishi talab etiladi. O’zbekiston qonunchiligida ma’lumotlar xavfsizligiga ta’sirni baholash va maxsus raqamli mas’ullar instituti hali to’liq shakllanmagan. Bu bo’shliq raqamli davlat xizmatlarida yuzaga keladigan xatolar uchun javobgarlikning taqsimlanishida qiyinchiliklar tug’dirmoqda.

Xulosa

O’tkazilgan tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, raqamli davlat xizmatlari samaradorligini ta’minlashning xalqaro standartlari uchta muhim ustunga tayanadi: boshqaruv jarayonlarining ochiqligi, raqamli xizmatlar uchun yagona protsessual tartiblarning mavjudligi hamda davlat organlarining raqamli qarorlar uchun mas’uliyati. O’zbekiston ushbu yo’nalishda sezilarli islohotlarni amalga oshirgan bo’lsa-da, qonunchiligimizdagi ayrim tizimli bo’shliqlar raqamli davlat boshqaruvining to’liq potensialini ishga solishga hali ham to’sqinlik qilmoqda.

Mazkur muammolarni bartaraf etish va tizimni rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari suraman:

Birinchidan, raqamli davlat boshqaruvini kompleks kodifikatsiya qilish zarur. Amaldagi tarqoq normativ-huquqiy hujjatlarni birlashtirish hamda sohani yagona standartlar asosida tartibga soluvchi Raqamli davlat boshqaruvi to’g’risidagi Kodeksni ishlab chiqish kerak. Bu qadam huquqiy noaniqliklarni bartaraf etib, xizmat ko’rsatish jarayonida yagona ma’muriy reglamentning o’rnatilishini ta’minlaydi.

Ikkinchidan, davlatning mulkiy javobgarlik mexanizmini huquqiy jihatdan mustahkamlash lozim. Raqamli tizimdagi nosozliklar, algoritmik xatolar yoki ma’lumotlar bilan bog’liq uzilishlar natijasida fuqarolarga yetkazilgan zarar uchun davlat organlarining aniq mulkiy javobgarligini qonuniy kafolatlash shart.

Uchinchidan, Raqamli ombudsman institutini joriy etish kun tartibidagi dolzarb masaladir. Raqamli muhitda fuqarolarning huquqlari buzilganda, nizolarni sudgacha bo’lgan bosqichda tezkor va xolis hal etuvchi hamda raqamli xizmatlar ustidan nazoratni amalga oshiruvchi ixtisoslashgan institutsional mexanizmni shakllantirishimiz kerak.

To’rtinchidan, zamonaviy protsessual kafolatlarni milliy qonunchiligimizga implementatsiya qilish maqsadga muvofiq. Raqamli xizmatlar ko’rsatish jarayoniga bir martalik tamoyilni joriy etish hamda avtomatlashtirilgan qarorlar qabul qilishda fuqarolarning huquqlarini himoya qiluvchi aniq mezonlarni belgilash lozim.

Beshinchidan, xalqaro raqamli hamkorlikni kengaytirish va xalqaro standartlarni milliy huquq tizimiga moslashtirish jarayonini jadallashtirish kerak. Bu nafaqat mamlakatning raqamli reytinglardagi o’rnini yaxshilaydi, balki xalqaro ishonchni mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ushbu takliflarning hayotga tatbiq etilishi O’zbekistonda raqamli davlat xizmatlari tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko’tarishga, boshqaruv jarayonlarini to’liq qonuniylashtirishga hamda fuqarolarning davlat organlariga bo’lgan raqamli ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-395). – 2015-yil 9-dekabr.
3. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni (O'RQ-547). – 2019-yil 2-iyul.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni (PF-6079). – 2020-yil 5-oktabr.
5. OECD (2020), Recommendation of the Council on Digital Government Strategies.
6. UN (2024), E-Government Survey: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development.
7. Council of Europe, Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data (Convention 108+).
8. European Union, General Data Protection Regulation (GDPR) 2016/679.
9. NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations.
10. Abdullaev, A. (2025). Raqamli davlat boshqaruvi: huquqiy nazariya va amaliyot. Toshkent: Fan va texnologiya.
11. Miller, R. (2024). Digital Governance and Administrative Law in the 21st Century. Oxford University Press.
12. Karimova, S. (2026). Elektron hukumat tizimida ma'muriy protsessual tartib-taomillar. Ilmiy-tadqiqot monografiyasi.
13. OECD Digital Government Index (DGI) reports (2020-2025).